

Een bijzondere vondst uit Limburg: het gladiatoren reliëf van Maastricht

Svenja Fabian

In 1900 bouwde de brouwerij Eugène Marres onder de panden aan de Plantstraat 7-9 een opslagkelder voor bier. Bij deze werkzaamheden kwam een reliëf tevoorschijn met twee gladiatoren erop. Dit reliëf is van kalksteen die uit Verdun (Frankrijk) afkomstig is. Het reliëf is 46,5 cm hoog, 58 cm breed en 24 cm dik.

Twee gladiatoren zijn te zien die dezelfde uitrusting dragen. Er zijn drie typen gladiatoren bekend die in gelijke uitrusting tegen elkaar vchten. Anderen hadden tegenstanders in een volledig andere uitrusting. Deze typen waren de *provocatores*, die een beetje op Romeinse legionairs leken, de *equites*, die het gevecht op paard begonnen en vervolgens van de paarden stapten om op de grond het gevecht voort te zetten. Het derde type was de *essedarius*, genoemd naar een Britse strijdwagen, het *essedum*. Er zijn geen afbeeldingen gevonden waar gladiatoren op een strijdwagen te zien zijn, maar wel zijn reliëfs gevonden met de *equites* en paarden erop weergegeven, eveneens als de *equites* niet op de paarden zitten. De *essedarius* wordt vaak genoemd in literaire bronnen. Helaas was het niet gemakkelijk afbeeldingen als *essedarii* te identificeren. Echter is op een reliëf uit Turkije een *essedarius* die 'Chrysopetasos' genoemd wordt. Het ovale schild lijkt op de Britse/Keltische schilden. Ook de twee Maastrichtse gladiatoren hebben ovale schilden. Bovendien hebben ze korte zwaarden en eivormige helmen met veren aan de zijkant. In tegenstelling tot de *secutor* helm hebben de helmen van de *essedarii* geen helmkam. Enkele afbeeldingen van *essedarii* tonen hen met *ocreae* (metalen beenbeschermers). Andere zijn alleen weergegeven met beenbeschermers van stof. Op het reliëf van Maastricht lijkt het alsof zij alleen een bandage onder de linkerknie dragen. Net als alle gladiatoren dragen ze een brede riem (*balteus*) en een lendenschort (*subligaculum*) en een bescherming op de zwaardarm (*manica*).

De linker gladiator staat in de herkenbare aanvalstand, die van gladiatoren bekend zijn, met schild en gladius naar voren. De gladiator aan de rechter zijde heeft het schild neergezet en steunt met de rechterhand op het schild, die eigenlijk zijn zwaardarm is zoals je aan de *manica* kunt herkennen. Het rechterbeen is gestrekt en het lijkt alsof het complete gewicht op het rechterbeen ligt. Het linkerbeen is geknikt alsof hij niet meer op dit been kan staan. Misschien is hij gewond geraakt. Zijn zwaard ligt op de grond. Hij houdt zijn geopende linkerhand met opgestoken duim omhoog als teken van opgave en vraagt om genade. In dit geval onderbreekt de *summa rudis* (scheidsrechter) het gevecht en het is aan de *editor muneris* (sponsor van de spelen) om te beslissen over het lot van de verliezer: hij mag in leven blijven als hij goed en dapper gevochten heeft of hij moet sterven als hij lafhartig was. Het was echter ook een financiële vraag en de stemming was dus niet alleen afhankelijk van de mening het publiek. Dit was zo omdat de *editor* een groot bedrag aan de *lanista* (eigenaar van gladiatoren) moest betalen voor elke gedode gladiator.

De positie met het geknikte been kan ook geïnterpreteerd worden alsof de gladiator de benen angstig samendrukt. Dit kan gezien worden als een vrouwelijke positie in de antieke beeldspraak. Hieruit komt eveneens het vermoeden dat het misschien vrouwelijke gladiatoren geweest zouden kunnen zijn. Echter als je naar de borst kijkt, lijkt deze meer een goed getrainde mannelijke borst. Deze twee gladiatoren zijn hoogstwaarschijnlijk mannelijke vechters. Verslagen gladiatoren werden niet (meer) als mannen gezien en werden dus in een vrouwelijke stand met knieën dicht tegen elkaar afgebeeld.

De stijl van dit reliëf lijkt te dateren circa 190-220 n.Chr. en is typerend voor grafkunst, maar de vindplaats aan de Plankstraat was midden in het Romeinse Maastricht, vlak bij de Jupitertempel onder het Hotel Derlon. Romeinse graven werden buiten de stadsmuren langs de wegen die naar de stad toe lopen ingericht. In Maastricht zijn graven uit de Romeinse tijd teruggevonden langs de Tinnegietersdreef, de Brusselsestraat en de Meerssenerweg. Van enkele grafmonumenten werden bij uitgravingen in de Maas fragmenten gevonden die in latere constructies hergebruikt waren. Misschien is het gladiatorenreliëf ook in een middeleeuwse gebouw hergebruikt. Dat zou kunnen verklaren waarom het midden in het Romeinse stadsgebied en niet op een Romeins grafveld gevonden werd.

De originele steen is tegenwoordig te zien in het Limburgs Museum in Venlo. Helaas zal er geen replica meer te zien zijn in het Centre Ceramique na de verbouwing. Wel is een afgietsel te zien in het raam van Café Annex op Plein 1992.

Literatuur:

Wim Dijkman, "Romeinse Gladiatoren" in Wim Dijkman "Top or Topic – Archaeological Highlights & Mysteries from the Maastricht Area", Maastricht 2017

Titus Panhuysen, "Gladiatorengevecht uit Maastricht" in Annelies Koster en Stephan Mols (red.) "Gladiatoren – Helden van het Colosseum", Nijmegen 2016

http://www.zichtopmaastricht.nl/tekst/onderwerpen/romeins_maastricht/dossier/uitgebreide_tekst